

Utrechtse Dierenroute

een stadswandeling langs dierenbeelden en ornamenten

UTRECHT ALS DIERENMUSEUM

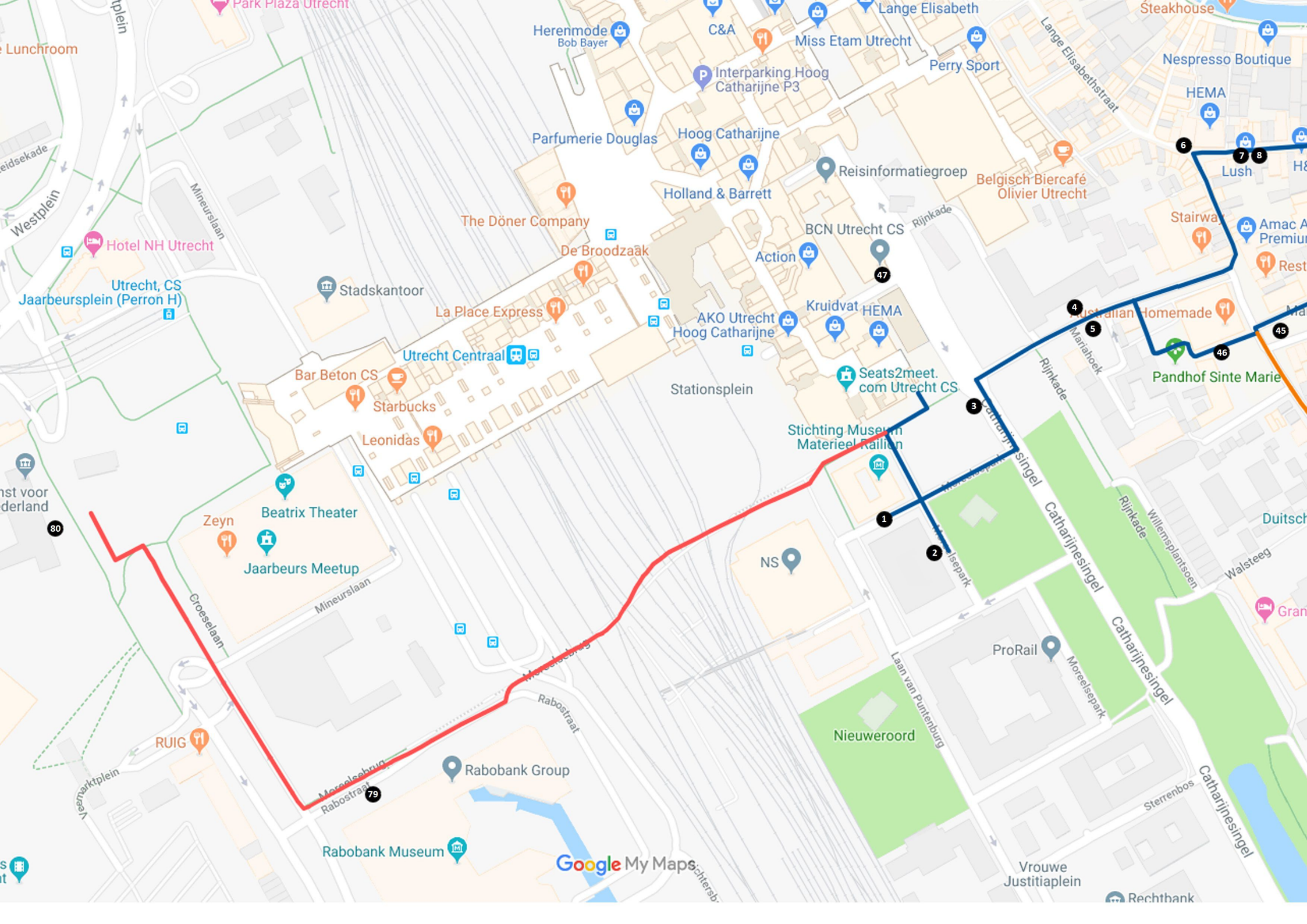
Utereg m'n stadsie, de titel van een lied van de Utrechtse volkszanger en cabarater Herman Berkien (1942 - 2005). Gelegen in het hart van het land met de Domkerk, een historische centrum, de Universiteit Utrecht, de grachten met de bijzondere werven en de schutspatroon van de stad: Sint Maarten. Vanaf zijn paard deelde hij barmhartig zijn mantel met een bedelaar. Op verschillende plekken in de stad kom je hem met zijn paard tegen op afbeeldingen, beelden en gevelstenen. Maar het paard is niet het enige dier dat je in de stad als kunst kunt zien.

Want Utrecht is ook de stad van Dick Bruna en Nijntje, met een eigen museum, standbeeld en pleintje. Op verschillende plekken in de stad zijn er straatnamen die aan dieren verbonden zijn, zoals in de Vogelenbuurt, de Watervogelbuurt, en in het centrum oude aanduidingen zoals de Vismarkt, de Varkenmarkt, het Paardenveld en de Lange Koestraat. Langs de beroemde werven prijken onder de lantaarnpalen bijzondere sierstenen, de lantaarnconsoles, waarop ook beeldhouwwerken met dieren zijn aangebracht. De bekende haas kijkt bedachtzaam vanaf zijn rots op de Neude naar alle drukte in de stad en krijgt wel eens een bos wortels of een sjaal om. En wist je dat Utrecht ook de enige stad is in Nederland waar de studie Diergeneeskunde kan worden gevolgd?

Deze wandelroute langs dierenkunst in Utrecht neemt je mee langs diverse dierenkunstwerken en legt je uit wat de (symbolische) betekenis ervan is. Zo ga je van alles ontdekken en gegarandeerd met andere ogen naar Utrecht kijken.

Veel wandelplezier!

Henny van Rij & Rosanne van Oudheusden

Hotel NH Utrecht
Utrecht, CS
Jaarbeursplein (Perron H)

Rabobank Museum

Rabobank Group

Nieuweroord

Vrouwe Justitiaplein

Rechtbank

HEMA

Miss Etam Utrecht

Holland & Barrett

The Döner Company

Stadskantoor

La Place Express

Bar Beton CS

Starbucks

Leonidas

Zeyn

Beatrix Theater

Jaarbeurs Meetup

RUIG

Herenmode
Bob Bayer

C&A

Parfumerie Douglas

Hoog Catharijne

De Broodzaak

AKO Utrecht
Hoog Catharijne

Stationsplein

Stichting Museum
Materieel Railion

NS

ProRail

BCN Utrecht CS

Action

Kruidvat

HEMA

Seats2meet.
com Utrecht CS

Belgisch Biercafé
Olivier Utrecht

Stairway

Australian Homemade

Pandhof Sinte Marie

Nespresso Boutique

HEMA

Lush

Amac A
Premium

Resto

Duitsch

Gran

Steakhouse

4

5

3

1

2

46

45

6

7

8

80

79

START: NS STATION UTRECHT CENTRAAL

De route start bij het Moreelsepark naast NS-station Utrecht Centraal, loopt door het centrum van de stad en is 3 km lang (**blauwe** route op de kaart, **punt 1 t/m 47**). Je kunt ervoor kiezen om de route te verlengen met de **oranje** route van 500 meter vanaf bladzijde 21 (**punt 48 t/m 52**), met de **groene** route van 1900 meter vanaf bladzijde 23 die voor een deel langs de lantaarnconsoles in de werven van de Oudegracht gaat (**punt 53 t/m 78**) en/of de **rode** route van 800 meter vanaf bladzijde 31 langs twee grote dierenbeelden aan de andere kant van het station (**punt 79 en 80**).

Start

Als je met de trein bent gekomen, loop je vanuit de stationshal richting winkelcentrum Hoog Catharijne en verlaat je het winkelcentrum bij de uitgang Moreelsepark/Catharijnesingel. Volg hiervoor de borden waarop Moreelsepark/Catharijnesingel staat. Rondom Moreelsepark zijn op drie plaatsen kunstwerken te bewonderen. Steek als je het winkelcentrum verlaat de straat over, ga rechts en ga voor het witte gebouw voor je links de straat Moreelsepark in. Je loopt nu langs het voormalige Centraal Administratie Gebouw van de Staatsspoorwegen (1871). Bovenaan dit gebouw bevindt zich een gevelsteen met een gevleugeld spoorwiel met bliksemschichten dat de snelheid van de spoorwegen verbeeldt en dat tot 1968 fungeerde als logo van de Staatsspoorwegen. Ga na dit gebouw rechts en je ziet een luchtbrug.

1. Luchtbrug Nederlandse Spoorwegen (1895)

Emil Van den Bossche (1849 - 1921) en Willem Crevels (1855 - 1916),
Tussen Moreelsepark 1 en 2

Deze luchtbrug bevindt zich tussen hoofgebouw I 'Staatsspoorwegen' (1871) en hoofgebouw II 'Tulpenburgh' (1895) van het NS-kantoor. Op de brug bevinden zich twee leeuwen waarvan er één het wapenschild van Nederland vasthoudt (aan de zijde

Moreelsepark) en aan de andere zijde één die het wapenschild van Utrecht vasthoudt. Aan de zijde van het Moreelsepark bevinden zich twee reliëfs die verwijzen naar eigenschappen van de Nederlandse Spoorwegen: links het reliëf 'De Kracht' met de Griekse god Hercules die probeert de Kretenzische stier te bedwingen en de Nemeïsche leeuw te temmen en rechts het reliëf 'De Snelheid' met de Griekse godin Iris met een staf met een gevleugeld wiel op een gevleugelde praalwagen met ramskop en arendskop die wordt voortgetrokken door twee eenden.

Loop verder naar Moreelsepark 2 om het gebouw aan de voorzijde te bekijken.

2. Gebouw Staatsspoorwegen (1895)

Emil Van den Bossche (1849 - 1921) en Willem Crevels (1855 - 1916),
Moreelsepark 2

Boven de klok zie je de leeuw uit het Nederlandse wapen. Links van de klok zie je de Romeinse god Mercurius (symbool voor handel) en rechts de Romeinse godin Victoria (symbool voor overwinning). Naast beiden zijn twee ramskoppen afgebeeld die de kracht en standvastigheid van de staatsspoorwegen symboliseren. Boven de ingang, tussen de 6 ramen, bevinden zich drie ronde reliëfs met de portretten van de ontwikkelaars/uitvinders van de stoommachine en de stoomlocomotief, v.l.n.r.: James Watt (1736 - 1819), Denis Papin (1647 - 1714) en George Stephenson (1781 - 1848).

Loop terug richting de luchtbrug, ga rechts op de kruising en loop richting de verkeerslichten. Tussen de bomen aan de linkerkant zie je in het plantsoen een groot beeld van een stenen paard zonder benen op een sokkel.

3. Paard Julius Sulway (1985)

Arthur Spronken, Moreelsepark

Julius Sulway is de naam van het paard. De kunstenaar Arthur Spronken is gefascineerd door de levenskracht, beweging en warme uitstraling van o.a. paarden en stieren. Deze eigenschappen wil hij in een beeld vangen en versterkt hij door de ledematen van de dieren achterwege te laten.

Steek bij de verkeerslichten de Catharijnesingel over en loop de Mariaplaats in. Aan linkerkant van de straat, staat het beeld van een man met een stier.

4. Man met stier (1967)

Paul Grégoire (1915 - 1988), Mariaplaats

Dit beeld is een gift van de Nederlandse Spoorwegen aan de Steenkolen Handels Vereniging bij de opening van hun nieuwe kantoor waar het beeld voor staat. Het beeld symboliseert het bedwingen van de energie (de natuurlijke energie van de stier) door de mens.

Aan de rechterkant van de straat is een pleintje, dit is de Mariahoek. Hier staat in het plantsoen een beeld van een haan 'Gallo Nuovo'.

5. Gallo Nuovo (1957)

Luciano Minguzzi (1911 - 2004), Mariahoek

Mogelijk herinnert deze 'nieuwe haan' aan de verloochening van Jezus door Petrus. Aan dit pleintje grensden vroeger namelijk diverse katholieke gebouwen. Jezus had voorspeld dat Petrus voordat de haan zou kraaien, driemaal zou ontkennen dat hij Jezus kende nadat Jezus gevangen zou zijn genomen.

De haan symboliseert ook het berouw van Petrus hierover, want Petrus verkondigde vervolgens volgens de overlevering tot aan zijn dood het christelijke geloof. De haan wordt ook gezien als symbool van Christus, omdat deze een nieuwe dag aankondigt, een synoniem voor het christelijk geloof.

Loop verder over de Mariaplaats tot aan de kruising en ga links de Mariastraat in. Aan het einde van de Mariastraat kom je op de Steenweg. Links voor je zie je op Steenweg 65 een slang rond een schaal.

6. Slang rond schaal van Hygieia

Tegelfabriek Holland, Steenweg 65

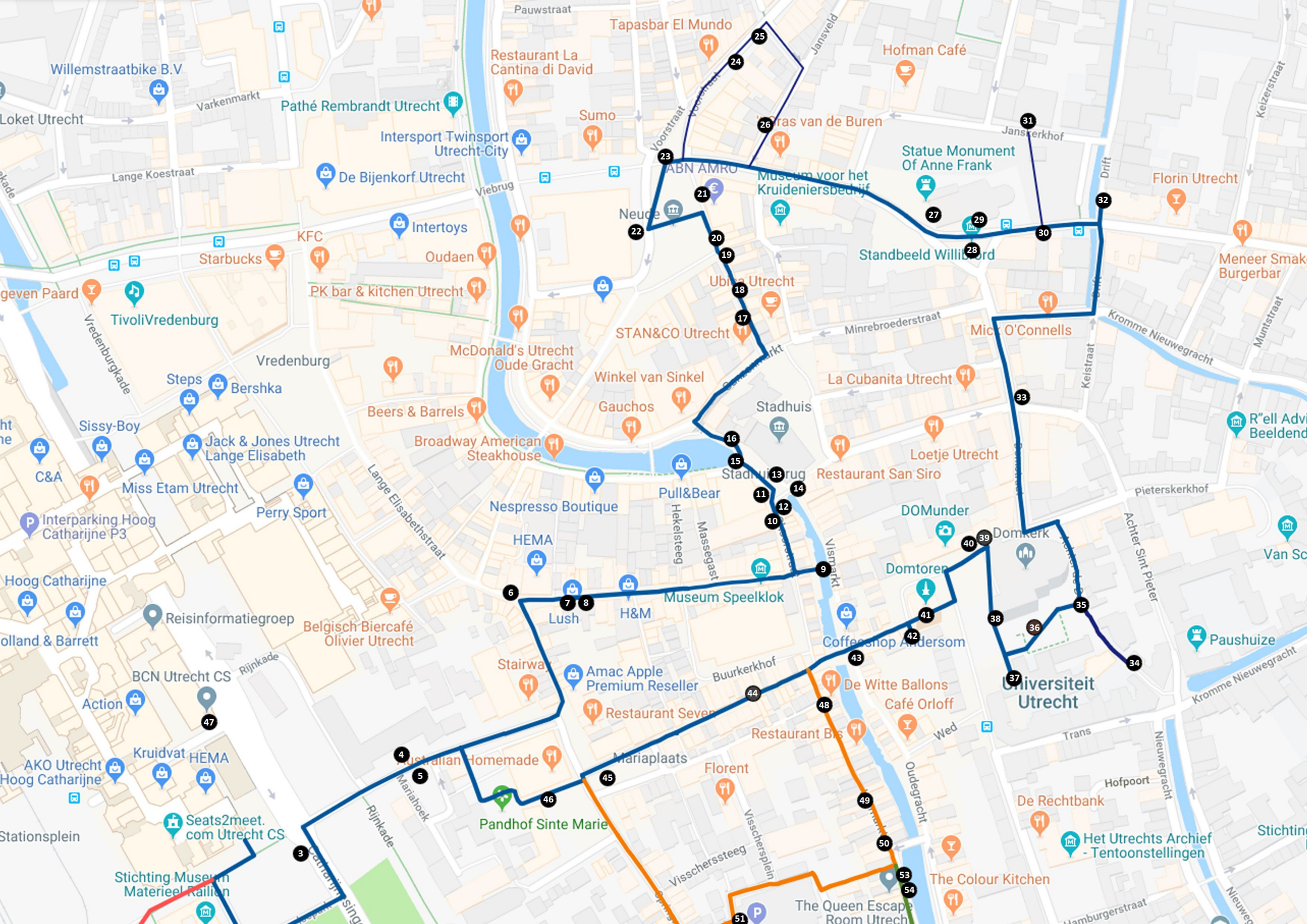
Van 1812 - 1906 bevond zich in dit Jugendstil pand een apotheek. De schaal van Hygieia verwijst naar de Griekse godin Hygieia, godin van de gezondheid, properheid en hygiëne. Ze wordt vaak afgebeeld met een slang, als symbool van gezondheid, geneeskraft, vernieuwing en verjonging. De slang kan immers zijn huid afwerpen, hetgeen staat voor herboren worden en genezing.

Ga nu rechts de Steenweg in. In deze straat zijn op diverse panden leeuwenkopjes te zien: op nr. 33/31 (links), nr. 46-48 (rechts), nr. 44 (rechts) en nr. 45 (links). Op Steenweg 44 (rechts) is boven de ingang een houten hert met een gewei te zien.

7. Leeuwenkoppen

Steenweg 33/31, 46-48, 44 en 45

De leeuw wordt gezien als de koning der dieren en komt daarom het meeste voor in de Europese wapenkunde. Daarnaast zijn leeuwen, leeuwenkoppen en leeuwenpoten veelvuldig gebruikt om gebouwen, toegangspoorten, monumenten, fonteinen,

25

24

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

4

3

2

1

53

52

51

50

49

48

47

46

45

44

43

42

41

40

39

38

37

36

35

34

33

32

31

30

29

28

27

26

25

24

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

4

3

2

1

53

52

51

50

49

48

47

46

45

44

43

42

41

40

39

38

37

36

35

34

33

32

31

30

29

28

27

26

25

24

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

4

3

2

1

53

52

51

50

49

48

47

46

45

44

43

42

41

40

39

38

37

36

35

34

33

32

31

30

29

28

27

26

25

24

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

4

3

2

1

53

52

51

50

49

48

47

46

45

44

43

42

41

40

39

38

37

36

35

34

33

32

31

30

29

28

27

26

25

24

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

4

3

2

1

53

52

51

50

49

48

47

46

45

44

43

42

41

40

39

38

37

36

35

34

33

32

31

30

29

28

27

26

25

24

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

4

3

2

1

53

52

51

50

49

48

47

46

45

44

43

42

41

40

39

38

37

36

35

34

33

32

31

30

29

28

27

26

25

24

23

22

21

20

19

18

lantaarns en meubels te decoreren. Ze symboliseren o.a. kracht, moed, (koninklijke) macht en waakzaamheid.

8. Hert (1891)

Steenweg 44

In dit pand bevond zich vroeger een apotheek/drogisterij. Het hert is al sinds de middeleeuwen het herkenningsteken van apothekers. Uit het gewei van herten werd vroeger hertshoornzout of vlugzout gewonnen dat in de apotheek werd verkocht. Het diende als opwekkend middel bij flauwtes. De namen onder de houten erker zijn van de architect en aannemer die het pand na een brand in 1890 herbouwden.

Loop de Steenweg uit tot de Choorstraat. Tegenover je aan de linkerkant zie je het steegje Hanengeschrei, loop dit in, je komt dan op de Kalisbrug (ook Visbrug genoemd). Hier staat een groot beeld van een vrouw met kippen.

9. De koopvrouw (1976)

Theo van de Vathorst, Kalisbrug

De vrouw met kippen verwijst waarschijnlijk naar de pluimveemarkt die hier vroeger in de buurt werd gehouden. Tegenover de koopvrouw zie je een voormalig visafslaghuis uit 1942 dat herinnert aan de visafslag die vanaf eind 12 eeuw tot begin 20 eeuw op de brug en op de Vismarkt (andere kant van de brug) plaatsvond.

Loop weer terug naar de Choorstraat en ga rechtsaf. Verderop links schuin boven Choorstraat nummer 7 bis, aan de gevel van de voormalige Vroom & Dreesman, hangt een gevelsteen met de heilige Sint Maarten op zijn paard en boven tegen de gevel zijn diverse dierenornamenten in de vorm van reliëfs aangebracht.

10. Gevelsteen Sint Maarten (1932/2002)

Ton Mooy, Choorstraat 3

De gevelsteen toont de heilige Sint Maarten (ca. 316 - 397) op een paard die de helft van zijn mantel aan een bedelaar geeft. Hij wordt sindsdien beschouwd als de beschermheilige van kleermakers. Het reliëf is oorspronkelijk ontworpen door Albert Termote (1887 - 1978) en gemaakt door Adrianus Johannes Dresmé (1876 - 1961). Het origineel is verloren gegaan, maar werd in 2002 vervangen door een kopie gemaakt door Ton Mooy.

Sint Maarten

Sint Maarten werd geboren in 316 in Hongarije. Hij diende als militair in het Romeinse leger en werd na vijftig jaar krijgsdienst christen en later kluizenaar. Hij is bekend als Sint Martinus, de heilige bisschop van Tours in Frankrijk. Het meest bekend is hij echter door zijn daad van barmhartigheid toen hij als Romeins militair bij de stadspoort van Amiens zijn rode soldatenmantel deelde met een bedelaar. Later zag hij in een droom dat hij zijn mantel met Jezus had gedeeld. Hij verliet toen het leger, liet zich dopen en werd kluizenaar in Ligugé bij Poitiers. Later werd hij bisschop van Tours. Hij overleed op een van zijn reizen in 397 in Candes. Al snel werd hij wegens zijn voorbeeldig leven heilig verklaard en stond hij in hoog aanzien bij de toenmalige Frankische machtshebbers. Toen deze Franken onze Lage Landen veroverden en ook in Utrecht op het huidige Domplein het voormalige Romeinse castellum in bezit namen, bouwden zij daar een kerkje. Wanneer de Angelsaksische missionaris Sint Willibrord in de zevende eeuw naar de Lage Landen komt om deze te kerstenen, vestigt hij zich in dit oude castellum. Dit is het begin van de Utrechtse kerk die is gewijd aan Sint Maarten. Hij werd de beschermheilige van de stad Utrecht, regio en kerk. De Utrechtse stadsvlag en het stadswapen herinneren met de helften rood en wit aan de halve rode mantel en aan het witte onderkleed van Sint Maarten, maar ook aan zijn daad van barmhartigheid.

11. Dierenornamenten op voormalige Vroom & Dreesmann (1933)

Albert Termote (1887 - 1978), Oudegracht 167/Stadhuisbrug

Van 1897 tot 1976 bevond zich in dit neoclassicistische gebouw het warenhuis van Vroom & Dreesmann (V&D).

Het huidige gebouw werd deels in 1924 gebouwd. In 1933 volgde aan de linkerzijde een uitbreiding. Hier bevinden zich Art Deco-reliëfs van dieren. De dieren verwijzen naar kenmerken van het bedrijf V&D. V.l.n.r.: een arend met de letters V&D (macht/kracht), leeuwenkop (idem), mier (nijverheid), lam (jong: V&D was een nieuw bedrijf opgericht door een samenwerking tussen Willem Vroom (1850 - 1925) en Anton Dreesmann (1854 - 1934) die allebei eigen winkels in Amsterdam hadden), slang (vernieuwing: V&D was één van de eerste moderne warenhuizen in Nederland), paard (kracht, vitaliteit), eekhoorn (vindingrijkheid), duif (vrede), bij (vlijt), uil (wijsheid).

Je bent nu uitgekomen op de Stadhuisbrug met op de grond een grote kompasroos met de windstreken. Helemaal bovenaan het voormalige warenhuis van V&D zie je twee gevelbeelden uit 1924 die Zomer & Winter voorstellen en mogelijk verwijzen naar de zomer- en wintercollectie van het warenhuis. Verder zijn er medaillons van de stadspatroon Sint Maarten en de handelsgod Mercurius te zien. Verderop tegen de gevel zijn ook nog beelden te zien die Handel en Nijverheid symboliseren. Op de balkons zie je de staf van Mercurius met twee slangen, caduceus genoemd, die symbool staat voor vrede, bescherming en genezing.

Kijk nu naar het gebouw dat je zonet aan je rechterhand bent gepasseerd en dat rechts op de kop van de Choorstraat staat. Dit is het voormalige kantoorgebouw van de levensverzekeringsmaatschappij Kosmos.

12. Voormalig kantoor levensverzekeringsmaatschappij Kosmos (1897)

Hoek Stadhuisbrug/Choorstraat 2

Kosmos bezat dit pand vanaf 1897 tot waarschijnlijk 1926. Het gebouw is rijkelijk versierd met diverse symbolische ornamenten die betrekking hebben op de kenmerken van het bedrijf en de naam Kosmos. Aan de voorkant van het gebouw staat helemaal bovenaan een pauw als symbool van waardigheid en trots. Daaronder staan drie hanen die waakzaamheid symboliseren. Daar weer onder zie je drie bijen, symbool van vlijt. Boven de ramen zijn paarsgewijs tekens uit de dierenriem aangebracht die zich bevinden in de kosmos. Verder is op de hoek van het gebouw links een kameleon (symbool van de wisselvalligheid der tijden en aanpassingsvermogen) aangebracht en rechts een kikker (symbool van wedergeboorte en transformatie).

Aan de zijde van de Choorstraat, waar je zonet uit kwam, zijn een hen en haan te zien waarschijnlijk als symbolen van zorgzaamheid en waakzaamheid. Aan de linkerzijde van het bouw (zijde Vismarkt) staat bovenaan een valk die in de richting van het pand 'Die Valck' kijkt (zie punt 14). Mogelijk is het een slechtvalk die niet alleen snelheid symboliseert, de slechtvalk is namelijk de snelste vogel ter wereld, maar ook scherpzinnigheid. Tevens was het een symbool van de adel, aangezien die jaagde met valken. Daaronder zijn links een ramskop en rechts een apenkop te zien. Mogelijk symboliseert de aap dwaas of roekeloos gedrag waarvan de gevolgen met de vastberadenheid van Kosmos (gesymboliseerd door de ramskop) worden opgelost. Onderaan zijn vissenkoppen te zien die hier mogelijk vruchtbaarheid en liefde symboliseren, maar ze kunnen ook verwijzen naar de vissen in de gracht en naar de Vismarkt. De ornamenten op het gebouw kennen dus van boven naar beneden een indeling naar lucht, land en water.

Kijk nu naar het gebouw tegenover de voormalige Vroom & Dreesmann. Dit is het Stadhuis.

13. Stadhuis (1957)

Pieter d'Hont (1917 - 1997), Stadhuisbrug

Het stadhuis is gebouwd in Griekse stijl. Het fronton van de voorgevel werd pas in 1957 gevuld met een beeldengroep die de functies van het gemeentebestuur symboliseert. Van links naar rechts: gerechtigheid (zwaard en weegschaal), waakzaamheid (haan), gezag (scepter en wetboek), beleid (slang en palmtakken) en geloof (kruis, bijbel met twee sleutels).

Rechts op het hoekpand naast het stadhuis (Vismarkt) zie je bovenaan een valk waarvan de kop ontbreekt.

14. Valk

Hoek Vismarkt 1-3/Oudkerkhof 1-3

De valk verwijst naar de naam die het pand al in 1582 had 'Die Valck'. Het werd bewoond door de viskoper Jan Harmanns. Naast de valk op het dak bevindt zich op de gevel aan de zijde van de Vismarkt een gevelsteen met daarop de tekst 'In de Vergulde Valck'.

Op de stadhuisbrug staat ook het bronzen beeld van een meisje op een draaimolenpaard.

15. Meisje op draaimolenpaard (1986)

Pieter d'Hont (1917 - 1997), Stadhuisbrug/Oudegracht

Mogelijk herinnert het beeld aan de kermissen die plaatsvonden in het centrum van Utrecht.

Ga nu vanaf de Stadhuisbrug en met je rug naar Kosmos toe de rechterzijde van de Stadhuisbrug op. Verderop rechts zie je tegen de gevel van het stadhuis een gevelsteen met een leeuw.

16. Gevelsteen leeuw

Oudegracht

Deze gevelsteen met een leeuw hoorde bij het huis Leeuwensteyn. Dit huis werd waarschijnlijk rond 1930 bij het huidige stadhuis gevoegd.

Loop verder langs de gevelsteen met de leeuw, richting de Winkel van Sinkel verderop met vier grote vrouwenbeelden in Griekse gewaden. Dit was in 1839 het eerste echte warenhuis van Nederland. Helemaal bovenaan links staat de handelsgod Mercurius met zijn staf met slangen in goud.

Ga de eerste straat rechts, dit is de Ganzenmarkt waar vroeger pluimvee werd verhandeld. Loop deze uit en neem de eerste straat links, de Schoutenstraat. Op Schoutenstraat 6 is een ossenkop te zien, op nummer 11 twee leeuwenkoppen, op nummer 13 een dubbelkoppige arend en op nummer 21 opnieuw een ossenkop.

17. Ossenkop (2014)

Schoutenstraat 6

De ossenkop verwijst naar de oorspronkelijke functie van het pand in 1886. Het werd destijds gebouwd voor Vleeschhouwerij en spekslager L.J. van Dillen. Tot in de jaren vijftig heeft er een ossenkop aan de gevel gehangen. De nieuwe eigenaar van het pand, Lisman en Lisman B.V. plaatste een 'ossenkop' terug in 2014. De ossenkop is een exacte kopie van de ossenkop aan de gevel van Schoutenstraat 21.

18. Den Dubbelden Arend

Schoutenstraat 13

De dubbelkoppige arend verwijst naar Koekbakkerij Den Dubbelden Arend die van 1726 tot 1989 in dit pand was gevestigd. De arend wordt gezien als de heerser van het luchtruim en het vogelrijk. Zijn grootte, 'koninklijk' gedrag en meesterlijke vlucht in de hemel hebben van hem een embleem gemaakt van goden, koningen, keizers, jagers en strijders.

De arend staat meestal symbool voor macht en kracht (van leiders) en is het symbool van het gezichtsvermogen. In de heraldiek en symboliek wordt de arend adelaar genoemd. In de Europese heraldiek is de adelaar samen met de leeuw het meest voorkomende wapendier.

19. Het Ossenhoofd

Schoutenstraat 21

Het ossenhoofd verwijst naar de voormalige naam van dit pand. Hoog tegen de gevel staat geschilderd: 'HET OSSEHOOFD', de naam van de bakkerij waar in 1751 Willem Hopman 'tekantjes' en 'tafelcoeckgens' verkocht. De ossenkop is gelijk aan de ossenkop zoals die op Schoutenstraat 6.

Aan het einde van de Schoutenstraat kom je op een groot plein, de Neude. Meteen rechts op de hoek, op Neude 1, is een gevelsteen die verwijst naar de legende van Beatrix de Rijke.

20. Gevelsteen Beatrix de Rijke met kat

Neude 1

Deze gevelsteen toont een vrouw in een boot met voorop een kat. De gevelsteen verwijst naar de legende over Beatrix de Rijke, de vondeling van de Sint-Elisabeth vloed in de buurt van Dordrecht van 1421. Bij die overstroming kwamen duizenden mensen om het leven. Op schilderijen over de Sint-Elisabeth vloed zie je vaak een mandje in het water drijven met daarin een kind en een kat. Het wiegje dreigt in het stormachtige weer om te slaan, maar een kleine zwarte kat houdt het in balans. Het kind en de kat werden in Dordrecht uit het water gevist. Waarom de gevelsteen op de Neude hangt is niet bekend, mogelijk hadden de Utrechters een eigen variant op het verhaal dat verwees naar de Allerheiligenvloed in 1170 die zorgde voor een overstroming van Utrecht.

Loop verder naar Neude 4 waar een gevelsteen met een leeuw hangt.

21. Gevelsteen leeuw 'Ick waeck' (1797)

Jo Uiterwaal (1897 - 1972), Neude 4

Hier bevond zich in 1940 een filiaal van J.P. Wyers, een groothandel in interieurinrichting met vloerbedekking en stoffen. De datum 1797 verwijst naar de oprichting van het bedrijf.

Steek het plein over naar het voormalige pand van het hoofdstekantoor van Utrecht op Neude 11. Hier staan twee leeuwen voor de deur.

22. Voormalige hoofdstation van Utrecht (1924)

Hendrik van den Eijnde (1869 - 1939), Neude 11

Dit gebouw is gebouwd in de stijl van de Amsterdamse School. Binnen zijn er diverse beelden die de kenmerken van het postkantoor over land, zee en lucht symboliseren. In de entree staat een figuur met paarden, vissen, duiven, een posthoorn en bliksemschichten. In de grote hal hangen vijf beelden van mensfiguren die de werelddelen verbeelden, ieder met een dier dat er veelvuldig voorkomt en het werelddeel vertegenwoordigt: Afrika (met kamelen), Amerika (met bizonnen), Australië (met kangoeroes), Azië (met olifanten) en Europa (met paarden). Een zesde beeld met kikkers stelt de handel en welvaart voor. De kikkers staan symbool voor metamorfose/transformatie. Handel en welvaart zorgen voor de metamorfose van een land. Onder de balkons aan beide zijden in de hal zijn olifantenhoofden en paarden met posthoorns te zien. Symbolen van geluk, kracht en snelheid.

Het glas-in-loodwerk boven de ingang met o.a. duiven is gemaakt door Richard Roland Holst (1868 - 1938) en verbeeldt de 'Nederlandse Maagd in de tuin der provinciën'. De twee leeuwen bij de ingang zijn van latere datum en houden het wapenschild van Nederland vast met daaronder de wapenspreuk 'Je maintiendrai' (Ik zal handhaven).

Loop nu naar het einde van de Neude (naar links als je met je rug naar de ingang van het postkantoor staat) waar een groot beeld van een haas op een rots zit (zie de afbeelding op de voorkant van deze wandelroute). Loop hier naar toe.

23. Thinker on a rock (2002)

Barry Flanagan (1941 - 2009), hoek Neude, Loeff Berchmakerstraat en Voorstraat

Beeldhouwer Barry Flanagan heeft diverse werken met hazen gemaakt. Op de vraag waarom antwoordde Flanagan dat de magische ervaring van het zien van een haas op de Sussex Downs in Engeland hem had geïnspireerd. Deze gebeurtenis leidde tot zijn eerste beeld van een haas in 1979.

De haas op de Neude lijkt geïnspireerd door het beeld 'de Denker' van de Franse beeldhouwer Auguste Rodin (1840 - 1917). Misschien wil de kunstenaar met 'Thinker on a rock' ons laten nadenken over onze relatie met dieren. Een thema dat ook uit het werk van Flanagan naar voren komt. Maar het beeld zou ook kunnen verwijzen naar Utrecht als universiteitsstad.

Vanaf het beeld 'Thinker on a rock' kun je kiezen voor een verlenging van de route met ongeveer 250 meter om het voormalige Grote Vleeshuis uit 1637 te zien (punt 24 en 26). Loop hiervoor de straat achter de haas in, de Voorstraat, en blijf aan de rechterzijde van de straat lopen tot aan Voorstraat 19.

Als je het Grote Vleeshuis overslaat ga je rechts de Lange Jansstraat in en loop je naar de Janskerk verderop op het Janskerkhof. Lees dan verder bij punt 27.

24. Het Grote Vleeshuis met een ossenkop (1637)

Voorstraat 19

Het Grote Vleeshuis werd in 1637 - 1638 gebouwd. De functie van het gebouw is af te leiden van de verschillende versieringen aan de gevel: een gevelsteen met een bekrante os (een gecasteerde stier) die door een trompetter wordt begeleid, een ossenkop en twee ramshoofden.

Loop verder naar Voorstraat nummer 25.

25. Kleine dierenkoppen

Voorstraat 25

De houten winkelpui van dit pand heeft consoles met kleine dierenkoppen. Waarschijnlijk bevond zich hier vroeger een slagerij.

Ga nu rechts de Kleine Slachtstraat in. Rechts tegen de muur hangt een gevelsteen '1842 -Dit is in de Gvldenberg' met een rode leeuw die een gouden berg oploopt. Deze verwijst naar de voormalige naam van het voorhuis van Voorstraat 25 'Guldenberg'. Ga aan het einde rechts het Jansveld in. Naast nummer 26 (rechts) hangt een ossenkop met een krans.

26. Ossenkop

Jansveld tussen nummer 24 en 26

Dit is de achterzijde van het Grote Vleeshuis uit 1637 (zie punt 24).

Aan het eind van het Jansveld kom je op de Lange Jansstraat, ga hier linksaf richting de Janskerk op het Janskerkhof. Boven de ingang van de kerk is een sluitsteen met het lam Gods aangebracht

27. Janskerk

Janskerkhof 26

De Janskerk is vernoemd naar de profeet Johannes de Doper. Johannes predikte en doopte mensen bij de Jordaan. Hij doopte ook Jezus. Johannes noemde Jezus twee keer

'het lam Gods'. Het lam met een vaandel met een kruis staat symbool voor Christus, maar werd ook het symbool voor Johannes de Doper zelf. Het lam Gods symboliseert ook macht in de vorm van de morele waarden opoffering en barmhartigheid.

Aan de andere kant van de straat zie je boven de ingang van Janskerkhof nr. 3 het wapenschild van de provincie Utrecht dat wordt geflankeerd door twee goudkleurige leeuwen. Tussen 1580 en 1815 zetelden hier de Staten van Utrecht. Nu is het gebouw van de Universiteit Utrecht. Boven in de nis hangt een Jacobsschelp ter decoratie.

Loop nu rechts langs de kerk en kijk naar de overkant van de straat. Op de kruising van wegen staat een groot ruiterbeeld met Sint Willibrord.

28. Sint Willibrord te paard (1947)

Albert Termote (1887 - 1987), Janskerkhof

De ruiter op het paard is de heilige Willibrord (ca. 658 - 739). Hij was een rooms-katholieke bisschop en eerste geloofsverkondiger in Nederland. Hij staat ook bekend als 'apostel der Friezen'. In zijn rechterhand houdt hij een model vast van een Friese kerk, de Sint-Maartenskerk, mogelijk die in Roodhuis.

Loop verder langs de kerk. Links om de hoek, bij de ingang van Janskerkhof 28A hangt een Sint Jacobsschelp boven de deur.

29. Sint Jacobsschelp

Janskerkhof 28A

In dit pand is het Nederlands Genootschap van Sint Jacob gevestigd dat mensen die de pelgrimstocht naar Santiago de Compostella willen maken op weg helpt.

De schelp is het embleem van de bedevaart naar Santiago de Compostella en staat in het algemeen symbool voor pelgrims. In de christelijke iconografie is de Sint Jacobsschelp het attribuut van Jacobus de Meerdere (ook wel Sint Jacob genoemd). Hieraan dankt de schelp zijn naam. Het zichtbaar dragen van de schelp, op de hoed of op de jas genaaid, gaf bescherming tegen struikrovers, die de dragers ervan vanuit een erecode met rust lieten (maar waarschijnlijk ook omdat ze wisten dat er bij de arme bedevaartgangers niets te halen viel). Er zijn veel verhalen over de oorsprong van dit symbool. Het meest verhaalde is gerelateerd aan de dood van Sint Jacob in het jaar 44. Zijn lichaam zou destijds verloren zijn gegaan in de oceaan tijdens een hevige storm toen het door zijn discipelen van Jeruzalem naar Spanje werd gebracht. Toen zijn lichaam aanspoelde aan de kust van Galicië, was het bedekt met Jacobsschelpen.

Loop voorbij de Janskerk en kijk even naar rechts. Boven de ingang van Janskerkhof nr. 10 (Hotel NH Centre Utrecht) zie je twee witte vrouwelijke sfinxen.

30. Vrouwelijke sfinxen

Janskerkhof 10

Deze sfinxen zijn afkomstig uit de Griekse mythologie. Ze hebben het lichaam van een leeuw, het bovenlichaam van een vrouw en vleugels van de arend. Ze bewaken de ingang van het pand. Vroeger zat hier het chique Hotel des Pays Bas.

Oedipus en de sfinx

De sfinx was volgens de Griekse mythologie een gevleugeld monster met het lichaam van een leeuw en het hoofd en het bovenlichaam van een vrouw. Zij plaatste zichzelf op een hoge rots in de buurt van Thebe en de voorbijgangers legde zij een raadsel voor.

Wanneer deze het raadsel niet konden oplossen, doodde zij hen.

Het raadsel luidde: "Wat gaat 's morgens op vier, 's middags op twee en 's avonds op drie voeten?" Toen Oedipus antwoordde dat dat de mens was, die eerst op handen en voeten kruipt, dan op twee benen loopt en wanneer hij oud is op een stok steunt, stortte de sfinx zich van de rots.

Je bent nu voorbij de Sint Janskerk. Links zie je een fontein met het beeld van de jonge Bachus in kleermakerszit (uit 1976 van Mari Andriessen). Vanaf deze fontein zie je een gebouw met gele bakstenen. Bovenaan in het grijze hardsteen in de top van de gevel van de twee torens bevindt zich een verdiept reliëf met een uil en zijn diverse dieren te zien in de daklijst.

31. Uil (1899)

Joseph Mendes da Costa (1863 - 1939), Janskerkhof 14

Dit gebouw is het sociëteitsgebouw van het Utrechts Studenten Corps 'Placet Hic Requiescere Musis' (het behaagt de muzen hier te rusten). De uil staat symbool voor wijsheid. Er zijn ook diverse dieren te zien op de daklijst van grijs hardsteen die onderbroken wordt door de dakkapellen. Deze is versierd met kleine ronde reliëfs met afbeeldingen van apen, eekhoorns, katten, uilen en flamingo's. Deze versieringen passen bij de Art Nouveau stijl van het gebouw. In deze kunststroming staat vooral de schoonheid van de kunst centraal en wordt inspiratie gehaald uit de sierlijke elementen in de natuur en van sierlijke dieren.

Achter de fontein zie je op Drift 9 een gebouw dat rijkelijk is voorzien van beelden met een symbolische betekenis. Loopt hier naar toe.

32. Pand voormalige levensverzekeringsmaatschappij Piëtas (1904)

Willem Marinus Retera (1858 - 1930), Drift 9

De ingang van dit pand, dat is gebouwd in opdracht van de levensverzekeringsmaatschappij Piëtas, is rijk versierd met neoromaanse decoratie. De vrouw boven de ingang is een personificatie van de Romeinse deugd Piëtas. Piëtas staat voor geloof in de Goden, trouw aan het vaderland en respect voor je ouders. De levensverzekeringsmaatschappij heeft waarschijnlijk voor Piëtas gekozen, omdat ze ook liefde voor de mens en zorgzaamheid symboliseert.

Piëtas wordt links vergezeld door Wijsheid: een putti met uil en boeken (een putti is een kleine mollige naakte kinderfiguur). Rechts wordt ze vergezeld door Waakzaamheid: een putti met een helm met daarop een zwijn en een haan. Het dier bovenop de helm lijkt eerder een hermelijn, maar de helm is waarschijnlijk gebaseerd op de Benty Grange helm. Een helm met daarop een zwijn die in 1848 werd gevonden, maar die dateert uit de 7^e eeuw. Het zwijn symboliseert de kracht waarmee een krijger vecht.

Boven de vrouw zie je een leeuwenkop, symbool van macht, moed en kracht. Links van de leeuwenkop zie je een koeienkop (symbool voor de veeteelt) en rechts er van een kamelenkop (symbool voor handel met het Oosten). Beiden zijn activiteiten die de verzekeringsmaatschappij verzekerde of waarin werd belegd. De ridder op de hoek van het pand is Sint Joris die het kwaad heeft overwonnen door de draak te doden. De draak is echter niet op het pand te zien.

Links en rechts van de ingang zijn vier zuilen met kapitelen: twee met plantenmotieven en twee met dieren. Deze moeten van buiten naar binnen worden 'gelezen'. Op het eerste kapiteel zijn de bladeren van de acanthus te zien die de beprovingen van het leven en de dood symboliseren. De rammen op het tweede kapiteel staan voor de kracht van het bedrijf Piëtas die je beschermen en je helpen om je kapitaal te doen groeien als je je bij Piëtas verzekert zodat je kan oogsten (gesymboliseerd door de wonderboom die zaden voortbrengt waaruit wonderolie voortkomt die goed is voor allerlei zaken) en daarmee zorgzaam bent voor de volgende generatie (vogel die drie jongen voedt op het vierde kapiteel).

De toegangsdeur heeft twee deurkloppers in de vorm van leeuwenkoppen. Om de hoek rechts, aan de zijde van de Nobelstraat, zie je een reliëf met twee bevers.

Tussen de bevers stond het woord Piëtas. De bevers verwezen mogelijk symbolisch naar de deugden waarmee de verzekeringsmaatschappij zich identificeerde: constructief werken, vlijt, doorzettingsvermogen en creativiteit, maar mogelijk ook naar het verzekeren van de bouw van diverse waterwerken of van waterschade.

Vanaf Drift nr. 9 steek je de Nobelstraat over naar de andere kant van de Drift. Verderop neem je de eerste straat rechts, de Jansdam. Aan het einde van de straat op de hoek met de Korte Jansstraat nr. 17 zie je bovenaan het pand een hijsbalk in de vorm van een wolvenkop. Ga nu links de Korte Jansstraat in. Op nr. 5, 3 en 1 zie je in de gevel bij de ingangen kleine reliëfs met slangen.

33. Reliëfs met slangen

Korte Jansstraat 1, 3 en 5

Waarschijnlijk bevond zich in dit pand een apotheek. De slang is verbonden aan de Griekse god Asklepios, god van de geneeskunde. Hij wordt vaak afgebeeld met een staf

waar een slang omheen draait (esculaap). De slang staat symbool voor genezing, nieuw leven en vruchtbaarheid, omdat de slang zijn huid kan afwerpen. Maar de slang kan door zijn beet ook de dood brengen.

Vervolg de Korte Jansstraat die overgaat in de Domstraat. Voor je zie je de Domkerk. Ga aan het einde van de Domstraat links, de Voetiusstraat in en dan meteen rechts Achter de Dom in. Iets verder zie je aan de rechterkant een poort met daarboven Sint Maarten op zijn paard en met een hond. Deze poort geeft toegang tot de Domtuin.

Je kunt voordat je door deze poort naar binnen gaat nog even doorlopen naar Achter de Dom nr. 22 (iets meer dan 50 m verderop aan de linkerkant). Daar is aan de geveltop een reliëf van een uil te zien.

34. Uil, pelikaan en leeuw (1912)

Achter de Dom 22

In dit pand bevond zich van 1890 - 1961 een vestiging van de Nutsspaarbank. Daarna is het pand in gebruik genomen door de Universiteit Utrecht. Het reliëf van de uil verwijst naar wijsheid en kennis. Links in de voortuin zie je boven de poort uit 1644 een vogel met een muntje in de bek en twee jongen die zich lijken te voeden met bloed uit haar borst. Dit ornament is mogelijk aangebracht in opdracht van de Nutsspaarbank en zou een variatie kunnen zijn op de pelikaan die haar jongen voedt met haar eigen bloed. De vogel symboliseert dan zorgzaamheid. Als je goed spaart, kun je immers voor je kinderen zorgen. De pelikaan symboliseert normaliter Jezus' zelfopoffering aan het kruis: zijn bloed vloeyde tot heil van de mensen en hij vergaf de mensen hiermee hun zonden. Bovenaan de poort staat een beeld van een leeuw die het wapen van Utrecht vasthoudt.

35. Poort met Sint Maarten te paard en hond

Achter de Dom

Sint Maarten is de beschermheilige van Utrecht. Zie de beschrijving onder punt 10.

Loop nu door de poort de Domtuin in. De Domtuin heet ook Pandhof van de Domkerk. Een pandhof is een binnenplaats van een klooster. Vaak is rondom een pandhof een kloostergang gesitueerd, zoals ook hier het geval is. In de tuin staat een standbeeld van Jan van Henegouwen met een bever bij zijn linkerbeen.

36. Beeld van Jan van Henegouwen met bever (geplaatst in 1989)

Paul Grégore (1915 - 1988), Domtuin/Pandhof

Jan van Henegouwen uit de 14 eeuw was de eerste bouwmeester van de Domkerk. De bever en het schietlood in zijn linkerhand verwijzen naar zijn bouwactiviteiten. In de Domtuin tonen 19 reliëfs het leven van Sint Maarten. Verder zie je er diverse waterspuwers (gargoyles), waarvan sommige op dieren lijken. Ze zorgen ervoor dat het hemelwater goed wegloopt en niet in de muren trekt. Naast de praktische functie van waterafvoer en versiering van het gebouw, kunnen waterspuwers ook een religieuze of een kwaadwerende functie hebben. Door hun lelijke en enge uiterlijk zouden ze kwaadwillende geesten en demonen buiten de kerk houden. Een andere theorie is dat de afschrikwekkende waterspuwers het leven brengende water door hun keel moesten laten gaan en zo werden gedwongen iets goeds te doen, namelijk het bevloeien van de aarde.

Verlaat het Pandhof aan de andere zijde dan waar je binnenkwam. Je loopt nu door het Sint Maarten poortje. Eenmaal door het poortje kun je als je omdraait Sint Maarten op zijn paard (1895, Jos Cuypers 1861-1946) boven de ingang van het poortje zien.

Als je buiten de tuin bent, staat links het Academiegebouw van de Universiteit Utrecht en rechts de Domkerk. Beiden zijn een bezoek waard.

37. Plafondschildering in het Academiegebouw (1894)

Georg Sturm (1855 - 1923), Domplein 29

In het Academiegebouw van de Universiteit Utrecht, in de stijl van de neo-rennaissance, studeren studenten af en vinden o.a. diploma-uitreikingen, promoties en oraties plaats. Bovenaan het gebouw is het wapen van Nederland aangebracht dat wordt geflankeerd door twee leeuwen. Boven de ingang houden twee leeuwen een wapenschild vast met de letters W (Koningin Wilhelmina 1880 - 1962) en E (Koningin-regentes Emma 1858 - 1934). Binnen in de ontvangsthall bevindt zich een grote plafondschildering. Deze verwijst naar de faculteiten die de Universiteit Utrecht destijds had.

In het midden is de Griekse godin Pallas Athena weergegeven met rechts van haar een uil. Zij is o.a. de godin van de wijsheid en van de kunst. Ze verwijst hier naar de faculteit Wijsbegeerte. Rechts van haar is de faculteit Geschiedenis gesymboliseerd (godin Historia met geschiedenisboek), daaronder de faculteit Wis- en Natuurkunde (godin Mathematica met passer en wereldbol) en daaronder de faculteit Geneeskunde (godin Hygieia met haar slang en schaal). Links van Pallas Athena is de faculteit Letteren gesymboliseerd (godin met boek) en daaronder de faculteit Rechten (godin Justitia met wetboek, weegschaal en zwaard).

38. Dieren in de Domkerk

Domplein 21

De Domkerk is gewijd aan Sint Maarten. In de windwijzer bovenop de Domtoren zie je hem ook afgebeeld. In kerken zijn vaak veel dieren te zien, zo ook in de Domkerk.

Ze hebben een symbolische betekenis of zijn verbonden aan een heilige. Als je de kerk besluit te bezoeken, loop dan linksom door het schip van de kerk. Hieronder worden de dieren beschreven die je tegenkomt.

De toegangsdeuren van de kerk (1996), Theo van de Vathorst

De bronzen toegangsdeuren bevatten diverse Bijbelse voorstellingen en de zeven werken van barmhartigheid. Deze luiden: (1) de hongerigen spijzen, (2) de dorstigen laven, (3) vreemdelingen herbergen, (4) zieken verzorgen, (5) gevangen bezoeken, (6) naakten kleden en (7) doden begraven. Nummer 1 t/m 5 zijn te zien aan de binnenzijde van de deuren. Nr. 6 is te zien boven de ingang buiten (Sint Maarten die zijn mantel deelt met een bedelaar) en nr. 7 is te zien aan de buitenzijde in de vorm van een begrafeniskoets die wordt voortgetrokken door twee paarden. De afbeeldingen aan de buitenzijde zijn vorm gegeven in de vorm van 'krantenknipsels'. Dit verwijst naar de vroegere functie van kerkdeuren als 'prikbord'. Op de buitenzijde van de linkerdeur zie je o.a. het Oordeel: het scheiden van de schapen (de goede) en de bokken (de slechte) en onderaan drie duiven op het Domplein.

Doopvont

De stenen doopvont na de entree toont o.a. de doop van Christus, waarbij de heilige geest in de vorm van een duif in de lucht aanwezig is.

Ga nu rechts en daarmee linksom door het schip van de kerk.

Kapel met de zwarte graftombe van de bisschop Guy van Avesnes (1253 - 1317)

De bisschop lag vroeger met zijn voeten op een leeuw. In de middeleeuwen stond de leeuw niet alleen symbool voor macht en kracht, maar de leeuw was ook een symbool van de Opstanding. Volgens de bestiaria (een bestiarium is een boek met een biologische en historische beschrijving van bestaande en fictieve dieren met illustraties)

waren leeuwenwelpen na hun geboorte namelijk drie dagen dood, totdat hun vader hen tot leven bracht door ze in het gezicht te ademen. De graf tombe is beschadigd tijdens de Beeldenstorm in 1580.

Muurschildering

Tegenover de graf tombe is een muurschildering (ca. 1430) met een afbeelding van Christus aan het kruis en rechts van hem Sint Margaretha van Antiochië met een draak die de duivel symboliseert die zij overwon.

Kapel Van Arkel

Onder de vloer ligt onder de zwarte grafzerk met een leeuw Jan van Arkel, bisschop van Utrecht 1342-1364. Op het tijdens de beeldenstorm in 1580 beschadigde altaarretabel (een schilder- of beeldhouwwerk dat bedoeld is om in een kerkgebouw op of achter een altaar te plaatsen) uit ca. 1500 zie je Sint Anna te Drieën: een voorstelling uit de christelijke iconografie van de heilige Anna met haar dochter Maria en haar kleinkind Jezus. Onderaan links is Sint Anthonius met een varken te zien en onderaan recht Sint Agnes met een lam te zien. Verder zijn er in de kapel ornamenten met dieren te zien, waaronder Samson die een leeuw met zijn handen dood en een leeuw die een hond wil kelen.

Loop nu via de achterzijde van het schip naar de andere kant van de kerk. Kijk vooral ook naar de grafzerken in de vloer waarop vaak dieren op wapenschilden zijn te zien. Aan de andere kant van de kerk zijn respectievelijk een beeld van Sint Agnes met lam te zien, een gotische sacristiepoort uit 1479 met honden of draken en een replica van het beeld van Sint Maarten te paard.

Sint Agnes van Rome († ca 304) met een lam
Agnes stierf als martelares, omdat zij trouw wilde blijven aan haar geloof in Christus. Op de achtste dag na haar dood verscheen zij aan haar ouders met een lam aan haar

zijde. Het lam verwijst mogelijk naar haar naam (het Latijnse woord 'agnus' betekent 'lam', een lam is ook het symbool van onschuld en zuiverheid en wellicht herinnert het lam aan het Lam Gods (zie punt 27 hierboven). Agnes is o.a. de beschermheilige van jonge meisjes en maagden, van verliefden en verloofden

*Kijk na het beeld van Sint Maarten voor je op de vloer. Hier zie je een grote grafzerk met de tekst *Tempera Te Tempori*. Dit is het graf van kanunnik Marcus van Weelde.*

Grafzerk Marcus van Weelde (ca. 1490 -1548)

De Latijnse tekst *Tempera Te Tempori* betekent 'Voeg u naar de tijd'. Dit wordt geïllustreerd met de afbeelding van twee slakken en een hazewindhond op de grafzerk. De slak staat voor langzaam, de hazewindhond voor snel. Daartussen moet je als mens je ritme vinden.

Rechts zie je nu het zgn. Profetenraam in glas in lood en links het kansel met houtsnijwerk.

Glas in lood raam

Linksboven zie je de profeet Abraham die in opdracht van God als test voor zijn geloof in hem zijn zoon Isaak moest offeren aan God. Toen hij op het punt stond om dit te doen, weerhield een engel hem hiervan en stond er een ram in de struiken gereed die in plaats van Isaak aan God kon worden geofferd.

Kansel met houtsnijwerk

In het houtsnijwerk zie je diverse dieren die vaak in het Christendom worden gebruikt: de arend onder de lessenaar (zicht, macht, heilige dier van de apostel Johannes), pelikaan (opoffering Christus), de duif (symbool van vrede en van de Ark van Noach), de slang (het kwaad/de verleiding) en vissen (volgelingen van Christus).

Tegenover de kansel zie je aan de andere kant van het schip het marmeren in barok uitgevoerde praalgraf van vice-admiraal baron Willem Joseph van Gendt (1626-1672).

Praalgraf Willem van Joseph van Gendt (1676)

Op dit praalgraf is een aantal dieren te zien: bovenin twee dolfinen (verwijzing naar de zee en Van Gendts schip De Dolphijn), daaronder twee leeuwen die het wapen van Van Gendt vasthouden en links en rechts van de graftombe is onderaan een slang te zien die zich kronkelt rondom de bladeren van de acanthus. Beiden symboliseren de beproevingen van het leven en de dood.

Als je uit de Domkerk komt, ga dan rechts. Op Domplein nr. 3 en 4 zijn twee gevelstenen met dieren te zien.

39. Gevelsteen Ark van Noach met duif (1913)

Domplein 3

In dit gebouw bevond zich vroeger de Nederlandse Hervormde Gemeente. Links boven de deur hangt een gevelsteen met de ark van Noach. De tekst rondom de ark 'SIGILUM ECCLESIAE ULTRATRAJECTINAE' betekent 'het zegel van de Utrechtse kerk'.

40. Gevelsteen met twee kinderen en een hond (1925)

Thérèse van Hall (1872 – 1932), Domplein 4

In dit gebouw bevond zich vroeger de Bijzonder Nederlands Hervormde Burgerschool voor jongens en meisjes. De gevelsteen met een hond is onderdeel van een reeks van zes gevelstenen met spelende en lerende kinderen.

Kijk vanaf hier naar de Domtoren. Hij is 112 meter hoog en daarmee de hoogste kerktoren van Nederland. Helemaal bovenop de toren zie je een windwijzer met Sint Maarten op zijn paard. En bovenaan zijn waterspuwers te zien die ook vormen van dieren hebben (arend, aap, hond, draak).

Loop nu onder de Domtoren door naar de Servetstraat. In de poort zie je diverse dierenornamenten.

41. Dierenornamenten in poort Domtoren

Domplein

De gotische versieringen in de poort zijn in slechte staat, maar in sommigen zijn nog wel dieren te herkennen. Rechts zie je o.a. een hert, paard, kever, een pelikaan met twee jongen en een vleermuis. Aan het einde zie je een mensengezicht dat wordt geflankeerd door twee vogels. Links zie je een ornament van twee vogels, daarna volgen o.a. een kruisspin en twee vogels. Waarschijnlijk zijn de ornamenten niet alleen decoratief aangebracht, maar verwezen ze ook naar deugden en ondeugden. Welke is onbekend.

Net na de Domtoren is links de Bisschopspoort uit 1634 die toegang geeft tot Flora's hof. Bovenaan in de boog is een sluitsteen met een leeuwenkop. Daarboven is een gevelsteen met het wapenschild van de provincie Utrecht dat wordt vastgehouden door twee leeuwen. Loop onder de poort door om Flora's hof even te bekijken.

42. Flora's hof

Servetstraat

Op deze plek bevond zich vanaf 1803 de kwekerij van de familie van Lunteren.

In de tuin bevinden zich reliëfs met voorstellingen uit het leven van Sint Maarten. Ze zijn afkomstig van het Pandhof van de Domkerk. Bij de restauratie van het Pandhof van 1875 - 1896 werden onder leiding van architect P.J.H. Cuypers (1827 - 1921) de zwaar gehavende Middeleeuwse beeldhouwwerken vervangen door kopieën. Daarbij werd een te zachte steensoort gebruikt, zodat alle scènes in 1958-1962 opnieuw moesten worden vervangen. 14 exemplaren van Cuypers zijn ingemetseld in Flora's tuin.

Op een aantal daarvan zijn ook dieren te zien.

- Sint Maarten verdrijft de duivel in de vorm van een draak
- Sint Maarten te paard deelt zijn mantel met een bedelaar
- Sint Maarten schenkt vergeving aan een boer die door een os (de duivel) is gedood

En zie je ook het zwarte luipaard in het hofje?

Loop verder de Servetstraat in, met de Domtoren achter je. Op nr. 4 hangt tegen de gevel een wapenschild met een leeuw en drie hoorns dat vermoedelijk het wapen van de familie Van (de) Hoorn voorstelt. Oorspronkelijk bevond zich hier een tabaks- en sigarenhandel. Aan het eind van de Servetstraat kom je uit bij de Maartensbrug. Voordat je deze oversteekt kun je nog even kijken naar de gevelsteen 'De Witte Arend' op de gevel van het tweede huis links op de Lichte Gaard 2 of steek direct de Maartensbrug over.

43. Gevelsteen 'De Witte Arend'

Lichte Gaard 2

In dit 17^e eeuwse pand bevond zich vroeger een herberg. Op de puibalk staat de naam van het huis geschilderd. Aan weerszijden zijn twee leeuwenkoppen aangebracht.

Ga als je de Maartensbrug bent overgestoken rechtdoor de Zadelstraat in. Aan het begin van de Zadelstraat (nr. 1) zie je rechts boven je midden op het hekwerk van het zwarte

balkon het wapen van Utrecht dat wordt vastgehouden door twee goudkleurige leeuwen en aan de onderkant twee kleine goudkleurige drakenkoppen.

Je kunt er voor kiezen om de route hier te verlengen met 500 meter (**oranje route: punt 48 t/m 52**). Je loopt dan niet rechtdoor de Zadelstraat in, maar gaat links de Lijnmarkt in. Als je de Lijnmarkt inloopt zie je links op nr. 12 een gevelsteen met een zwarte ruiter op een wit paard. Lees hiervoor verder bij punt 48. Aan het eind van extra route 1 kun je als je wilt de gevel van Zadelstraat 19 nog bekijken (punt 44).

Als je de Zadelstraat inloopt, loop dan tot Zadelstraat nr. 19 aan de rechterkant (punt 44).

44. Kameleons, flamingo's en apen (1901)

Zadelstraat 19

Dit woonwinkelpand is in 1901 gebouwd voor de firma Noack (delicatessen) in eclectische stijl naar ontwerp van M.E. Kuiler (1859 - 1937) in een hoofdzakelijk door de Art Nouveau (Jugendstil) beïnvloede stijl. In de periode van de Jugendstil gaat het vooral om kunst voor de esthetiek. Symmetrie ontbreekt vaak en inspiratie wordt gehaald uit de sierlijke elementen in de natuur met karakteristieke vormen vaak uit verre exotische landen. Dit resulteert in de versiering van gebouwen met exotische bloemen- en dierenmotieven. Het gaat vaak om dieren die pronken in de paartijd. Bovenaan de boog zie je in de gevelsteen met het jaartal 1901 een cactus en twee kameleons (dieren die van kleur kunnen veranderen). Daaronder zijn twee tegeltableaus met sierlijke flamingo's (sierlijk en roze). De Jugendstil liet zich ook beïnvloeden door het Japonisme en er werd ook gekeken naar (het toenmalige) Nederlands-Indië waardoor de Aziatische invloed zichtbaar werd. Dit laatste tonen de twee gebeeldhouwde apen bovenaan in de hoeken van de eerste bouwlaag (mogelijk lastig te zien door de luifel). Maar apen waren ook geliefd door beeldhouwers o.a.

omdat ze zo dicht bij de mens staan.

Net voor het einde van de Zadelstraat is links een steeg, de Kuipersteeg, waar een quote van Alan M. Eddison, directeur van Green Earth Affairs in Zimbabwe, staat:

Modern technology owes ecology an apology.

Loop nu de Zadelstraat uit tot op het plein, de Mariaplaats, waar een oude waterpomp met twee leeuwenkoppen staat.

45. Sint Maria Pomp (1844)

Mariaplaats

De Mariapomp is een voormalige openbare waterpomp die twee tuiten in de vorm van een leeuwenkop heeft. Al ver voor 1844 werd er water gewonnen op en rond deze locatie. Het Utrechtse water stond bekend als het beste van Nederland.

Steek de straat over naar het plein dat voor het HKU Utrechts Conservatorium ligt (Mariaplaats 28). Hier staat een groot beeld van Nijntje.

46. Nijntje (2014)

Jacques Tange, Mariaplaats

Het beeld toont aan de ene kant de beeltenis van Dick Bruna (1927 - 2017) en aan de andere kant die van Nijntje, de wereldberoemde schepping van Dick Bruna. Het beeld maakte onderdeel uit van de 'Nijntje Art Parade' in het kader van 60 jaar Nijntje. De parade met beelden had ten doel om mensen te vermaken, maar ook om bewustzijn te creëren dat niet ieder kind dezelfde kansen krijgt en dat het volgen van onderwijs kansen scheidt.

Loop rechts van het conservatorium naar het Pandhof Sinte Marie met de kloostergang. Ga voor de tuin rechts en loop naar het grote toegangshek rechts en ga vervolgens buiten het hek links. Je bent dan weer op de Mariaplaats, net voor de haan Gallo Nuovo (zie nummer 5). Je kunt vanaf hier weer teruglopen naar het NS-station via het Moreelse Park. Vanaf de brug over de Catharijnesingel zie je rechts in de verte tegen de gevel van Hoog Catharijne nog een kunstwerk van keramiek getiteld 'Vogels'

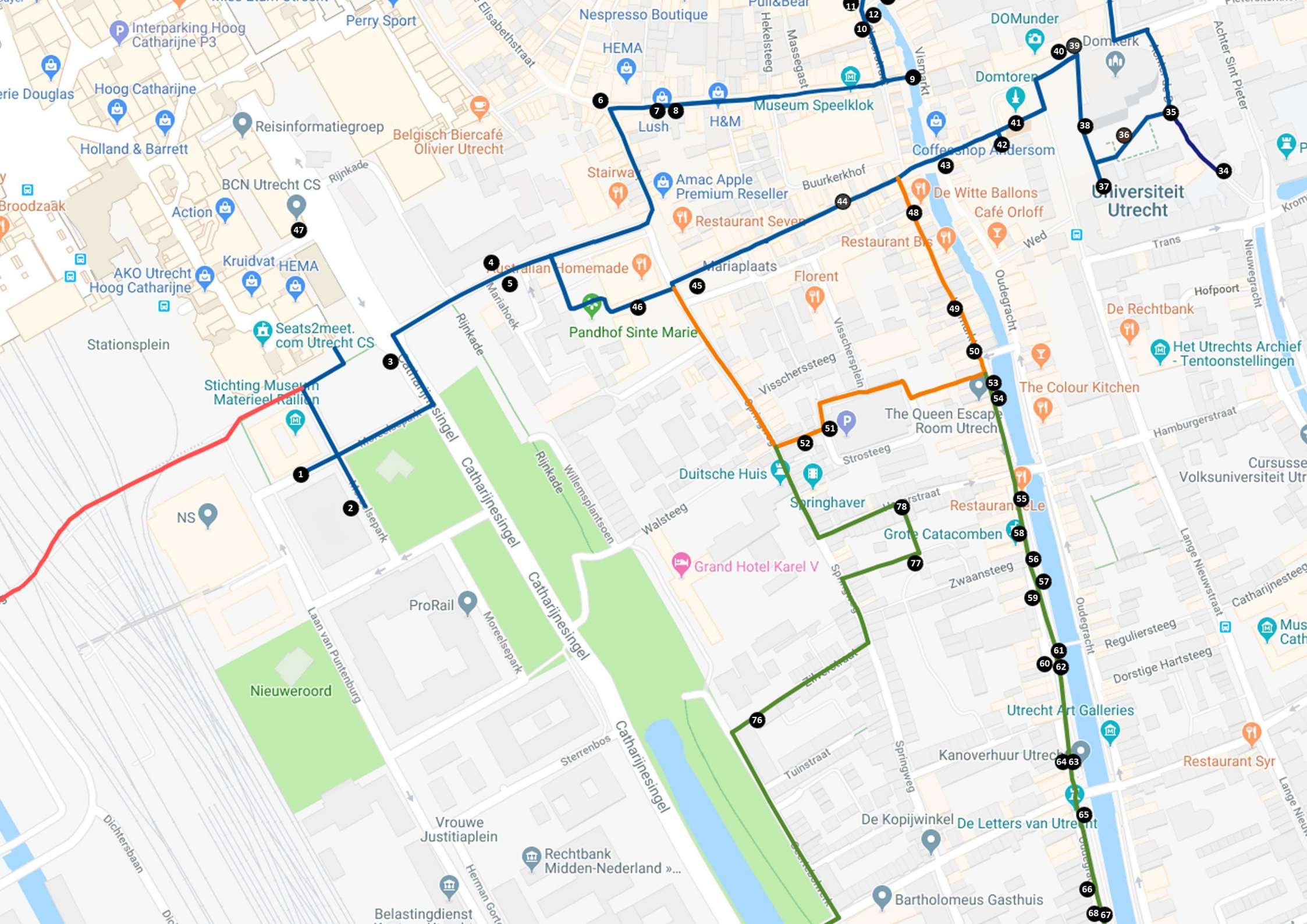
47. Vogels (1963)

Jan Boon (1918 - 1988), Catharijnesingel 47

Te zien zijn een zwarte en witte duif boven en onder een wereldbol. Deze afbeelding symboliseert transport over de wereld.

In dit pand bevond zich in de jaren '60 het hoofdkantoor van vervoersbedrijf Van Gend & Loos.

Map showing a route through Utrecht, Netherlands, with 68 numbered stops. The route is color-coded: red (1-2), blue (3-12), orange (13-50), and green (51-68).

Key locations and landmarks include:

- Stationsplein
- Hoog Catharijne
- Reisinformatiegroep
- Belgisch Biercafé Olivier Utrecht
- HEMA
- Museum Speelklok
- Lush
- H&M
- DOMunder
- Domkerk
- Universiteit Utrecht
- De Witte Ballons
- Café Orloff
- Restaurant Sever
- Restaurant Bis
- Restaurant Le
- The Colour Kitchen
- The Queen Escape Room Utrecht
- Springhaver
- Grote Catacomben
- Utrecht Art Galleries
- De Kopijwinkel
- De Letters van Utrecht
- Bartholomeus Gasthuis
- Belastingdienst
- Rechtbank Midden-Nederland
- ProRail
- Nieuweroord
- Grand Hotel Karel V
- Stichting Museum Materieel Railien
- Stairway
- Pandhof Sinte Marie
- Duitsche Huis
- Springhaver
- Utrecht Art Galleries
- Kanoverhuur Utrecht
- De Kopijwinkel
- De Letters van Utrecht
- Bartholomeus Gasthuis

Streets shown include: Rijnkade, Catharijnesingel, Walsteeg, Stroseeg, Zwaansteeg, Reguliersteeg, Dorstige Hartsteeg, and others.

EXTRA ROUTE 1

48. Tegeltableau Zwarte ruiter (1906)

De Porceleyne Fles, Lijnmarkt 12

De gevelsteen met de zwarte ruiter verwijst naar de brouwerij De Zwarte Ruiter uit Maastricht van eind 19^e eeuw die verschillende bierhuizen en proeflokalen door Nederland had. Op de Lijnmarkt 12 was vroeger ook een bierhuis/proeflokaal gevestigd. De zwarte ruiter verwijst mogelijk naar het stout bier (donkerbruin/zwart van kleur) dat zij tot de Tweede Wereldoorlog brouwden. Met de opkomst van de pils verdwenen veel brouwerijen en ook de Zwarte Ruiter.

Loop verder naar Lijnmarkt 35 (aan de rechterkant).

49. Gevelsteen de Witte Olifant (1736)

Lijnmarkt 35

De naam van de gevelsteen verwijst naar de huisnaam die het pand in 1639 kreeg. De huisnaam daarvoor dateerde uit 1537 en was 'Den Olyfant'. Waarschijnlijk werd het pand herbouwd in 1736 en herinnert de gevelsteen daar aan. De olifant staat symbool voor kracht, trouw, goede herinnering, geduld, verstandigheid en huwelijksrouw, maar kan ook verwijzen naar de handel met Azië waar veel specerijen vandaan kwamen. Witte olifanten (albino's) zijn een zeldzaamheid, daarom worden ze gezien als een teken van geluk. Albino olifanten zijn overigens niet wit, maar ze hebben wel een lichtere huid en hun wimpers en teennagels zijn lichter gekleurd. In figuurlijke zin staat een witte olifant ook voor iets zeldzaams. Wellicht woonde hier vroeger een koopman die handelde in ivoor.

Aan het einde van de Lijnmarkt kom je uit bij de Gaardbrug (links van je) en gaat de Lijnmarkt over in de Oudegracht. Op deze kruising zie je rechts op het dak van Oudegracht 171 een beeld van een ooievaar.

50. Ooievaar op dak (rond 1889, hersteld in 1998)

Oudegracht 171

Vanaf 1688 is de huisnaam 'De Oyeveaer' van dit pand bekend. De ooievaar is waarschijnlijk in 1889 op de top van dit pand geplaatst en herinnert aan een winkel in babyartikelen die hier was gevestigd. De ooievaar staat symbool voor geluk, voorspoed en vruchtbaarheid.

Loop nu iets verder over de Oudegracht en ga rechts onder de grijze poort 'Royestein' door de Strosteege in. Of blijf over de Oudegracht lopen voor een verlenging van 1900 meter langs een aantal lantaarnconsoles in de werven van de Oudegracht (**groene route: punt 53 t/m 78**). Loop dan verder naar Oudegracht 181 en lees verder bij punt 53.

Als je de Strosteege ingaat, loop dan rechts om de parkeergarage heen naar de andere zijde. Hier zie je tegen de parkeergarage aan diverse reliëfs met dieren.

51. Reliëfs met dieren op parkeergarage Springweg (1956)

Gerarda Rueter (1904-1993), Strosteege 83

De reliëfs uit 1956 zijn afkomstig uit de poort van het in 1986 gesloopte Rabobankkantoor aan de Sint Jacobsstraat. Twee bijbehorende beelden van beeldhouwer Albert Termote (1887 - 1978) zijn verdwenen. De reliëfs verbeelden de landbouwactiviteiten waaraan de Rabobank van oorsprong krediet verleenden.

Van boven naar beneden zie je links de plantaardige productie: maaien/oogsten van graan, opbinden tot schoven, inzaaien, grond bewerken met als resultaat producten als knollen en bieten, en rechts van boven naar beneden de dierlijke productie: kaas maken, koe melken, varkens hoeden, aflammeren met als resultaat producten als vlees en kaas. De man en vrouw bovenaan verbeelden de coöperatiegedachte.

Loop vanaf de reliëfs (met je rug er naar toe) rechtdoor. Links tegen de muur zie je het kunstwerk 'Lof der Keramiek'.

52. Lof der keramiek (2012)

Samenwerkingsverband 7 kunstenaars, Strosteeg

Dit kunstwerk herinnert aan de Kunstaardewerfabriek Sint Lukas en de Pottenbakkerij De Vier Paddenstoelen die zich begin 20^e eeuw in de Strosteeg bevonden. In het kunstwerk zijn herinneringen aan de twee fabrieken verwerkt en een aantal dieren (vlinders, kikker) dat werd afgebeeld op het aardewerk dat de fabrieken maakten. Het rechterpaneel bevat een stierenkop dat het symbool van Sint Lukas weergeeft (evangelist en beschermheilige van het schildersgilde). In het gedicht op het linkerpaneel wordt nog de stofmijt genoemd.

Ga nu rechts de Springweg op. Loop over de Springweg naar de Mariaplats en lees vanaf daar verder bij punt 45 (Sint Mariapomp). Eventueel kun je vanaf daar ook punt 44 (kameleons, flamingo's en apen) nog bekijken.

EXTRA ROUTE 2

Langs de werven (kades langs het water) van Utrecht is bijzondere kunst te zien; de zogeheten lantaarnconsoles waarop ook diverse afbeeldingen van dieren zijn te vinden

Lantaarnconsoles

De lantaarnconsoles onder de lantaarnpalen langs de grachten zijn vanaf 1953 met de grootschalige restauraties van de stadsgrachten aangebracht. Er zijn er zo'n 330. De afbeeldingen op de consoles zijn zeer divers. Ze verwijzen o.a. naar Utrechtse stadsgeschiedenis, Griekse en Romeinse mythologie, huisnamen, christelijke verhalen, spreekwoorden, gilden en faculteiten van de Universiteit Utrecht.

Deze extra route leid je langs vier werfdelen waarbij je steeds trap af en trap op gaat bij de bruggen. In totaal zijn er in dit stuk 11 consoles met dieren te zien, maar geniet ook van de andere consoles.

Ook op de Oudegracht zelf is dierenkunst te zien. Voor een deel zijn die te zien vanaf de werf, voor een deel ook niet. Dat wordt in de route aangegeven.

Ga voor het eerste werfdeel van de Gaardbrug tot de Hamburgerbrug de trap af bij Oudegracht 177 bis en ga onderaan de trap rechts. Hier zie je twee consoles: De Climmenden Bock en De Kat.

53. Console De Climmenden Bock (1964)

Jeanot Bürgi (1939 - 2011)

De naam op deze console verwijst naar de vroegere naam van het huis op Oudegracht 179 in 1641. Op de console is een Nubische steenbok afgebeeld. Van alle geitensoorten heeft deze soort de langste hoorns.

54. Console De Kat (1963)

Jeanot Bürgi (1939 - 2011)

Deze console verwijst naar de vroegere naam van het huis op Oudegracht 181: De Catt. Veel kooplieden hadden vroeger een kat om muizen en ratten weg te houden uit de kelders in de werven.

Ga verderop bij de Hamburgerbrug de trap op. Je komt uit bij Oudegracht 197/199. Vervolg de Oudegracht voor het tweede werfdeel van de Hamburgerbrug tot de Weesbrug. Ga hiervoor tegenover Oudegracht 205 de trap af. Je ziet op dit werfdeel drie consoles: De Basilisk, Twee zwanen en Man met raaf.

55. Console De Basilisk (1964)

Kees Groeneveld (1897 - 1986)

Het tafereel op de console verwijst naar het gerucht dat er een basilisk leefde in de werfkelder van een Utrechtse bierbrouwerij. De basilisk is een mythisch reptiel dat er uit ziet als een draakachtig monster met een hanenkop, de snavel van een arend heeft en de staart van een eekhoorn. Hij wordt geboren uit een leerachtige ei zonder schaal dat door een zevenjarige haan (!) is gelegd en wordt uitbroed door een slang. De blik van de basilisk is dodelijk, daarom waagde niemand zich nog in de kelder. Een geblindoekte jongeman versloeg de basilisk met een spiegel. Zo versteende de basilisk zichzelf.

56. Console Twee zwanen (1965)

Giuseppe Roverso (1900 - 1977)

Deze console verwijst naar de vroegere naam van het huis op Oudegracht 223: De Swaen. Zwanen staan niet alleen symbool voor trouw, maar ook voor elegantie, kracht en harmonie.

57. Console Man met raaf (1977)

Jeanot Bürgi (1939- 2011)

De console toont één van de moordenaars van de monnik Meinrad. Hij woonde in de 9e eeuw in Einsiedeln in Zwitserland. Na 18 jaar als kluisenaar geleefd te hebben werd hij door twee mannen vermoord, omdat zij dachten dat hij in het bezit was van een grote familieschat. Dat bleek niet waar te zijn. Meinrad had twee raven die hem gezelschap hielden, nadat hij ze in een ijzige winter van de hongersdood had gered. De raven achtervolgden de mannen die Meinrad hadden vermoord. De omwonenden, die wisten dat de raven bij Meinrad hoorden, begrepen dat de mannen Meinrad hadden gedood. Ze grepen de mannen en lieten hen terechtstellen.

Ga aan het eind van werf bij de Weesbrug weer met de trap naar boven. Je komt dan uit bij Oudegracht 245. Je kunt nog een stuk terug boven langs de Oudegracht lopen om op Oudegracht 235 (punt 58) en Oudegracht 213 (punt 59) twee gevelstenen te bekijken. Anders vervolg je de Oudegracht en kom je op Oudegracht 249 (punt 60) een gevelsteen 'De witte Leeu' tegen.

58. Gevelsteen In de blawwe hen

Oudegracht 235

De naam van dit huis wordt in 1735 voor het eerst vermeld. De hen was vroeger vaak een uithangteken van eierhuizen.

Mogelijk werden hier vroeger eieren verkocht of woonde hier een handelaar in eieren.

59. Gevelsteen met Jacobsschelpen (1994)

Wim van Tol, Oudegracht 213

De gevelsteen herinnert aan het Jacobsgasthuis dat zich hier vroeger (1375 - 1642) bevond en waar pelgrims onderdak konden vinden. De Sint Jacobsschelp is het symbool van de pelgrimstocht naar Santiago de Compostella. De schelp werd vroeger zichtbaar gedragen als bescherming tegen struikrovers die uit erecode de dragers met rust lieten. De schelp wordt nog steeds als herkenningsteken gedragen.

60. Gevelsteen De witte leeu

Oudegracht 249

De naam witte leeu komt vanaf de middeleeuwen regelmatig voor, vaak als naam van plaatselijke biermerken, herbergen en uitspanningen. Leeuw werd destijds zonder 'w' geschreven. Mogelijk verwijst de naam van de gevelsteen naar een brouwerij die destijds aan de overzijde op Oudegracht 277 was gevestigd, omdat een van de eigenaren van de brouwerij de bewoner is geweest van het pand op Oudegracht 249. Het lijkt er op dat de leeuw zijn linkervoorpoot op iets heeft laten steunen, misschien een biervat?

Vervolg de Oudegracht en ga voor het derde werfdeel, dat loopt van de Weesbrug tot de Smebrug, tegenover Oudegracht 265 met de trap naar beneden. Hier kom je drie consoles tegen: Snoek, Kikker en Varkens met eikel. Ga voor de snoek onderaan de trap even links en vervolgens rechts van de trap voor de consoles met de kikker en met de varkens.

61. Console Snoek (1974)

Paulus Reinhard

De snoek verwijst naar de grote rivieren, zoals de Rijn en de Vecht, die lang geleden samenkwamen in Utrecht waardoor Utrecht op de huidige plek is ontstaan. Deze rivieren zaten vroeger vol met snoeken. De snoek zwemt ook in de Oudegracht.

62. Console kikker (1971)

Paulus Reinhard

Mogelijk maakte de beeldhouwer de kikker, omdat hij in hetzelfde jaar voor de Prinses Wilhelminaschool op de Lanslaan een grote stenen kikker maakte. De kikker zou samen met de hiervoor genoemde snoek ook een protest kunnen zijn voor het feit dat beide diersoorten destijds niet meer in de Utrechtse grachten voorkwamen.

63. Console Varkens met eikel (1965)

Jeanot Bürgi (1939 - 2011)

Deze console verwijst naar de huisnaam van het pand op Oudegracht 271. Dit heette in 1752 'De Eykel'. Het huis was destijds eigendom van een kuiper die houten vaten maakte van eikenhout. Op de console houden twee varkens een wapenschild met een eikel vast. Varkens werden vroeger voor de slacht in de herfst naar het bos gebracht om eikels te eten. Dit gaf hun vlees een nootachtige smaak.

Als je vanaf de werf naar Oudegracht 271 kijkt, zie je daar een gevelsteen hangen met een vergulde eikel.

64. Gevelsteen De Eykel met eikelmuis (1991)

Oudegracht 271

Rechts van de vergulde eikel zie je een (eikel)muis. De muis lijkt echter niet op een echte eikelmuis, die heeft een kenmerkend zwart 'zorro-masker' en een lange pluimvormige staart. De eikelmuis is één van de weinige muizen die een winterslaap houdt. Tegenwoordig komt de eikelmuis alleen nog in Zuid-Limburg voor. Andere namen voor de eikelmuis zijn fruitdiefje of tuinslaapmuis.

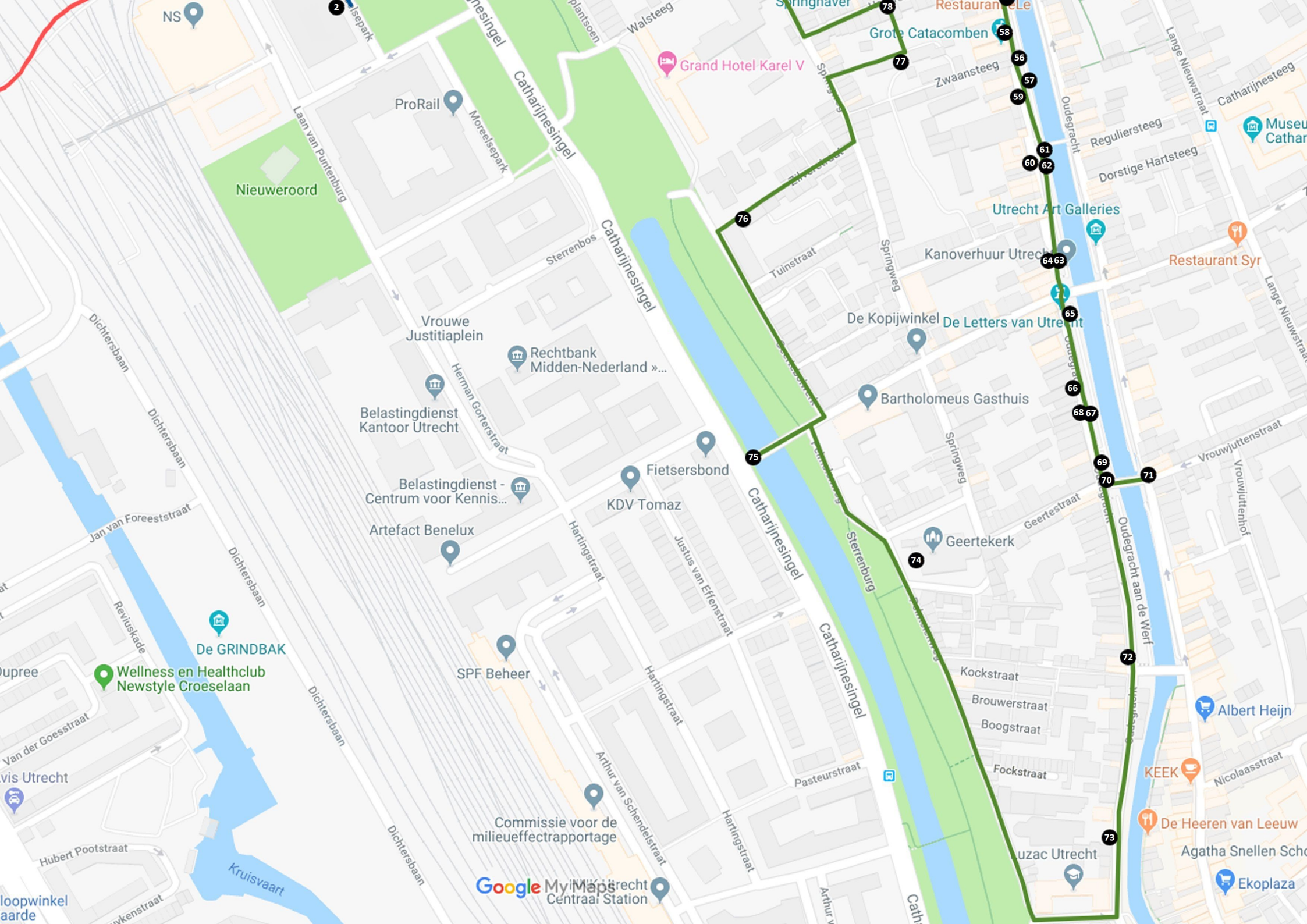
Ga aan het eind van de werf voor de Smeeburg (met twee leeuwenkoppen) met de trap omhoog. Je komt uit bij Oudegracht 275/277. Ga links en loop verder over de Oudegracht en ga voor het vierde en laatste werfdeel (tussen de Smeeburg en Geertebrug) tegenover Oudegracht 279 de trap af en beneden rechts. Hier kom je langs de werf een gevelsteen met bevers en drie consoles met dieren tegen. Daarnaast kun je vanaf de werf een gevelsteen met een olifant zien en vier metalen leeuwen.

65. Gevelsteen In de burcht 1980 - 2005 (twee bevers)

Oudegracht 281

De betekenis van deze gevelsteen is onbekend.

Kijk twee consoles verder naar boven. Bij Oudegracht 299 zie je een gevelsteen De Olyphant.

66. Gevelsteen De Olyphant

Oudegracht 299

De gevelsteen herinnert aan de huisnaam van dit pand en is bekend uit 1731 toen het werd gekocht door de koopman Jan de Heger. Een uithangteken met een olifant was vroeger geliefd bij koekjesbakkers. De olifant stond symbool voor de verre landen waar de specerijen vandaan kwamen.

Verderop zie je net voor de trap rechts een console met een paard zonder been dat verwijst naar de legende van Sint Eloy.

67. Console Sint Eloy (1959)

Kees Groeneveld (1897 - 1986)

Het tafereel op deze console verwijst naar de legende van de christelijke heilige Eligius van Noyon. Hij werkte eens bij een smid die zichzelf zo goed vond dat hij boven de ingang van zijn smederij een bord met de volgende tekst had laten plaatsen: 'Meester boven de meesters'. Toen op zekere dag iemand zijn onwillige paard wilde laten beslaan, wist de smid hier geen raad mee. Eligius echter wel. Hij nam het been van het paard, voorzag het van een hoefijzer en bevestigde het been weer aan de romp van het paard zonder dat er een wond was te zien.

De smid was jaloers op Eligius en ontsloeg hem. Toen er weer een onwillig paard bij hem gebracht probeerde hij de handeling van Eligius na te doen, maar het paard begon hevig te bloeden toen hij het been afsneed. Ten einde raad riep de smid Eligius te hulp. Hij zei het been te kunnen genezen op voorwaarde dat de smid zijn bord 'Meester boven de Meesters' weghaalde. En zo geschiedde. Sint Eligius werd door deze legende de patroonheilige van o.a. de hoefsmeden.

Loop voorbij de trap en kijk naar boven voor het witte Stadskaasteel Leeuwenberg op Oudegracht 307. Bovenaan het pand zie je vier metalen leeuwen op de kantelen van het pand.

68. Stadskaasteel Leeuwenberg (1985)

Oudegracht 307

De metalen leeuwen uit 1985 verwijzen naar de natuurstenen leeuwen die de bewoner Gijsbert van Leeuwen rond 1500 tegen de gevel liet aanbrengen.

Loop verder langs de werf voor de laatste twee consoles in dit vierde werfdeel: Noach met duif en Sint Gertruy met muizen (in de hoek van de Geerteburg bij de trap).

69. Console Noach met duif (1967)

J. Wouters/Jeanot Bürgi (1939 - 2011)

Het huis aan de Oudegracht 317 heette ooit 'De drie regenbogen'. Het tafereel op de console verwijst naar de regenboog die God aan de hemel toonde toen hij Noach beloofde dat hij de aarde nooit meer zou laten overstromen. Te zien zijn Noach met een duif die hij liet uitvliegen na de alles op aarde vernietigende watervloed. Toen het water op aarde begon te zakken, liet Noach vanuit de ark een duif los om te kunnen beoordelen hoe ver het water was gezakt. De duif keerde terug, omdat de hele aarde nog met water bedekt was. Zeven dagen later liet hij de duif opnieuw uitvliegen. Die keerde 's avonds terug met een olijfblad. Zo wist Noach dat het water aan het zakken was. Nog eens zeven dagen later liet hij de duif voor een derde maal los en ditmaal keerde deze niet terug. Wat later kreeg Noach van God het signaal dat hij de ark kon verlaten.

Ga aan het eind van de werf de trap op. Links van de trap zie je de console van Sint Geertruy met vier muizen op haar staf.

70. Console Sint Geertruy met muizen (1959)

Kees Groeneveld (1897 -1986)

Deze console verwijst naar de middeleeuwse heilige Gertrudis van Nijvel (626-659). De muizen op haar staf verwijzen naar de zielen van overledenen die eerst bij haar langsgaan. (Dit is gebaseerd op een legende over de ziel van een ridder die verliefd op haar was en die zij redde van de duivel door een heildronk uit te brengen. De heildronk werd een gewoonte om vertrekkende reizigers en pelgrims een goede reis en behouden terugkeer te wensen. Deze heildronk ging men vervolgens ook op de doden toepassen voor hun reis naar het eeuwig leven.) Men geloofde dat de ziel van de dode na het verlaten van het lichaam de eerste nacht bij Sint Geertrudis bleef, de tweede nacht bij de engelen en in de derde nacht naar de laatste rustplaats ging. Gertrudis werd hiermee o.a. de beschermheilige van ziekenhuizen, maar ook aangeroepen tegen muizen- en rattenplagen. De nabijgelegen Geertekerk (nr. 62) is aan Gertrudis gewijd en de Geertebrug is ook naar haar vernoemd.

Bovenaan de trap ben je aangekomen bij Oudegracht 319. Dit was het laatste deel van de route langs de werf. Als je boven bent, is aan de overzijde van de gracht, op het hoekpand Oudegracht 340, een gevelsteen te zien met een eenhoorn. De in het hoekpand gevestigde Morren Galleries heeft vaak kunst met dieren.

Aan deze zijde van de werf bevindt zich in de hoek ook een console met een eenhoorn.

71. Gevelsteen Dit is inden eenhoorn

Marie-José Wessels, Oudegracht 340

De gevelsteen verwijst naar de huisnaam in 1642. De eenhoorn is een fabeldier dat voorkomt in legendes en verhalen van verschillende culturen. In middeleeuwse bestiaaria wordt het dier omschreven als woest, gevaarlijk, onbaatzuchtig, goed, trots en heldhaftig met geneeskrachtige gaven. Een eenhoorn zou alleen kunnen worden gevangen en getemd als hij zijn hoofd in de schoot van een maagd zou leggen. De hoorn van een eenhoorn werd een geneeskrachtige werking toegekend. Daarom werd de eenhoorn vaak gebruikt op uithangborden van apothekers en drogisterijen, maar ook van brouwerijen en herbergen. In dit pand zat vroeger een bierbrouwerij. De eenhoorn is mogelijk gebruikt als symbool van zuiverheid.

Loop terug de gracht over en ga linksaf bovenlangs de Oudegracht. Net voor de volgende brug, de Vollersbrug, zie je op Oudegracht 363 tegen de gevel een gevelsteen met een pauw.

72. Gevelsteen met pauw (1992)

Koos Boomstra en Tsjerk Holtrop, Oudegracht 363

De huisnaam 'De pauw' is vanaf 1615 bekend. Vanuit de Griekse mythologie wordt de pauw verbonden aan trots. Vanuit het christendom was de pauw een symbool van spirituele opstanding en wederopstanding, vanwege het verliezen en weer verkrijgen van nieuwe veren. De pauwenogen op zijn staartveren werden wel gezien als zinnebeeld van de alwetendheid van God.

Loop verder langs de Oudegracht. Voor Oudegracht 401 staat een standbeeld van Sint Martinus te paard.

73. Sint Martinus te paard (1948)

Albert Termote (1887 – 1978), Oudegracht 401

Dit is het enige ruitersstandbeeld van Sint Maarten (zie kader over Sint Maarten onder punt 10). Sint Maarten is hier als Romeins militair afgebeeld, terwijl zijn paard met een been de kop van een slang vertrappt. De slang staat hier symbool voor het kwaad van het nazisme van de Tweede Wereldoorlog. Het beeld is na de oorlog geplaatst voor de voormalige Sint Martinuskerk.

Loop verder langs de Oudegracht en ga de eerste straat rechts, de Diaconessenstraat in. Op Diaconessenstraat 1 is het voormalig Christelijk Gymnasium Utrecht, nu Luzac college, gevestigd. Binnen zijn in de hal en boven de ingang van de toegangsdeur glas-in-lood ramen te zien die de voormalige christelijke identiteit van het gymnasium weerspiegelen en verwijzen naar opvoeding en onderwijs. Zo is er een zittende man met uil (symbool van wijsheid) en een jongeman die een bok probeert te bedwingen. Vroeger ging men er van uit dat jongens de nodige discipline moesten ontwikkelen om het onstuimige karakter van een bok in toom te houden.

Loop de Diaconessenstraat uit en ga rechtsaf, de Pelmolenvweg in, tot je aan je rechterhand een grote kerk ziet, de Geertekerk. Je kunt door het park langs het water (de Catharijnesingel) lopen of langs de huizen. Rondom de kerk zijn op drie plekken in de vloer mozaïeken met vissen aangebracht.

74. Vissenmozaïeken rondom Geertekerk

Jan Boon (1918 - 1988), Pelmolenvweg/Geertekerkhof 23

De vis is een van de oudste symbolen voor Christus. Dit heeft te maken met het Griekse woord voor vis, *Ichthys*. Dit staat voor *Iesous Christos, Theou Yious, Soter*: Jezus Christus, zoon van God, Verlosser/Redder.

Christenen gebruiken nog steeds het ichtusteken, een vis, om elkaar te (h)erkennen. De vis heeft te maken met de doop van Jezus in het water en met het Bijbelse verhaal van de wonderbare visvangst.

Vervolg de Pelmolenvweg tot aan de brug: de Bartolomeibrug. Aan de overzijde van de brug staat het beeld van de visser Bartholomeüs.

75. Standbeeld Visser Bartholomeüs (1962)

Bartholomeibrug

Bartholomeüs was een van de twaalf apostelen van Jezus. Hij was een visser, en wordt daarom met schip, netten en vis afgebeeld. Op de boeg van het schip is een mes afgebeeld. Dit is een van de traditionele attributen van Bartolomeüs dat verwijst naar het mes waarmee hij volgens de legende levend is gevild.

Vervolg de route in het verlengde van de Pelmolenvweg die nu overgaat in het Geertebolwerk. Ga de derde straat rechts, de Zilverstraat in. Op Zilverstraat 52 hangt een gevelsteen met een platvis.

76. Gevelsteen met griet (platvis) (1989)

Koos Boomstra en Tsjerk Holtrop, Zilverstraat 52

Deze gevelsteen 'De Blauwe Griet' verwijst naar de viswinkel 'De Blauwe Griet' die Rigdje Ferweda runde op de Springweg. Hij kreeg de gevelsteen toen hij 42 jaar werd.

Loop de Zilverstraat uit, je komt dan op de Springweg. Daar ga je linksaf. Ga dan de tweede steeg rechts, de Jacobsgasthuissteeg in (tussen Springweg 68 en 70). Na ongeveer 50 meter zie je rechts een klein beeld van een pelgrim met een Sint Jacobsschelp.

77. Pelgrimsbeeld (2002)

Amiran Djanashvili, Jacobsgasthuissteeg

Dit beeldje staat achter het voormalige Sint-Jacobusgasthuis (1375 - 1642) aan de Oudegracht 213. Het gasthuis was een van de vele gasthuizen op de pelgrimsweg naar het graf van Jacobus de Meerdere (één van de apostelen van Jezus) in het Spaanse Santiago de Compostella waar vermoeide pelgrims konden verblijven. Het beeld is een herinnering aan de vele pelgrims die hier ooit verbleven. Over de symboliek van de Jacobsschelp die de pelgrims dragen is bij punt 59 uitleg te vinden.

Ga links en loop richting de poort die uitkomt op de Haverstraat. Aan de straatkant zijn op deze poort twee ornamenten met kameleons te zien.

78. Kameleons op toegangspoort Jacobsgasthuissteeg

Haverstraat 22

Het is niet precies duidelijk wat deze kameleons symboliseren en waar ze vandaan komen. Gezien de locatie, nabij het vroegere Sint-Jacobusgasthuis, zouden ze kunnen verwijzen naar de verandering die je ondergaat als je de pelgrimstocht naar Santiago de Compostella loopt. Veel pelgrims gingen daar vroeger niet alleen naar toe om het graf van Jacobus de Meerdere te bezoeken, maar hoopten ook dat de pelgrimstocht hen zelf op een of andere manier zou veranderen. Om te kunnen veranderen moet je beschikken over aanpassingsvermogen.

Met je rug naar de poort toe ga je links terug naar de Springweg. Ga op de kruising naar rechts en bij Springweg nr. 26 rechts de Stroseeg in. Rechts tegen de muur hangt het kunstwerk 'Lof der Keramiek'. Lees hiervoor verder bij punt 53. en vervolg vanaf daar de route. Vanaf punt 52 zie je ook tegen de parking 'Springweg' verschillende gevelstenen waarin afbeeldingen van dieren zijn opgenomen. Die staan beschreven onder punt 51.

EXTRA ROUTE 3

*Vanaf de ingang van het winkelcentrum Hoog Catharijne bij het Moreelsepark kun je de route verlengen met ongeveer 800 meter (**rode route: nr. 79 en 80**) om twee grote beelden te zien. Je loopt dan vanaf het Moreelsepark via de Moreelsebrug over het spoor heen. De brug komt uit op de Rabostraat. Aan het einde links zie je bij het kantoor van de Rabobank een groot beeld met drie paardenhoofden.*

79. Paardenhoofden: Denken, kijken en doen (1992)

Eric Claus, Rabostraat

Dit beeld van bijna 10 meter hoog is vervaardigd in opdracht van de Rabobank. De drie paardenhoofden verbeelden het samenspel van kijken, denken en handelen die de kracht van de bank vormen. In de houding van de paarden kun je deze kenmerken herkennen: het eerste paard tuurt gespannen in de verte (kijken), het tweede houdt het hoofd reflectief gebogen (denken) en het derde spant de spieren en kromt de nek alsof het op het punt staat in beweging te komen.

Ga rechtsaf de Croeselaan in en steek deze over bij het Beatrixgebouw/Jaarbeursplein. Op Croeselaan 15 zit voor de deur een reuzekonijn.

80. Zittend konijn (1999)

Tom Claassen, Croeselaan 15

Het konijn van bijna 4 meter hoog lijkt heerlijk te zitten voor de ingang van het gebouw. De Nederlandse kunstenaar Tom Claassen staat bekend om zijn dierenbeelden. Over kunst in de openbare ruimte heeft hij eens gezegd: "Je probeert het toegankelijk te maken. Als de mensen er niets van begrijpen heb je je doel gemist en is het ook niet leuk. Een beetje lief, dat mag best.

De omgeving is dus heel erg belangrijk en ik kan het niet nalaten om het ook leuk te maken."

Als je vanaf het beeld de Croeselaan weer oversteekt naar het Jaarsbeursplein, kun je via de roltrap of trappen naar het NS-station Utrecht Centraal.

COLOFON

Dit is een uitgave van [Het Dierenmuseum](#).

Redactie: Henny van Rij en Rosanne van Oudheusden
Fotografie: Henny van Rij
Vormgeving: Henny van Rij

Heb je nog vragen of opmerkingen over de route?
Of ben je geïnteresseerd in een lezing over dierenkunst in de stad?
Mail dan naar info@dierenmuseum.nl of kijk op www.dierenmuseum.nl

Websites met openingstijden van bezienswaardigheden waar je tijdens de wandeling langskomt:

[Academiegebouw](#) van de Universiteit Utrecht
Domkerk : www.domkerk.nl
Domtoren : www.domtoren.nl
Pandhof van de Dom : www.pandhofvandedom.nl

©Dierenmuseum 2019